



Tento životopis bol vytlačený z internetového portálu Osobnosti.sk

## Teofil Rudolf Niederland / medicína

### prof. MUDr. Teofil Rudolf Niederland DrSc.

lekár, vedec, pedagóg, akademik SAV, člen korešpondent ČSAV, zakladateľ moderných vedeckých a klinických odborov na Slovensku - klinickej biochémie, klinickej farmakobiochémie a klinickej farmakoterapie

\* 14.01.1915 Maria Radna (Rumunsko)

+ 29.10.2003 Bratislava

### motto

*„Najväčším šťastím vysokoškolského učiteľa je mať skvelých učiteľov a veľmi dobrých žiakov. Jedine takáto kombinácia môže zaručiť kontinuitu progresívneho vedeckého myslenia a pokroku.“*

### vzdelanie

Evanjelické kolegiálne gymnázium, Prešov

1933 - 39 Lekárska fakulta Karlovej univerzity v Prahe

1949 habilitovaný na docenta v odbore vnútorného lekárstva

1953 menovaný profesorom v odbore vnútorného lekárstva

1961 získal vedeckú hodnosť DrSc.

### životopis

Jeho otec pochádzal z Banskej Štiavnice. Po ukončení štúdií na lesníckej akadémii odišiel do Transylvánskych Karpát, do Sedmohradska, kde sa zoznámil so svojou manželkou. Usadili sa v mestečku Bistrica, neďaleko hraníc s Moldavskom. Po vpáde Rusov do Moldavska roku 1916, sa jeho rodičia presťahovali do Prešova.

On sám sa od malička rád učil cudzie reči. Na gymnáziu gréčtinu a latinčinu, súkromne angličtinu a francúzštinu. Vďaka rodinným okolnostiam sa naučil aj maďarčinu a čiastočne rumunčinu. Pri voľbe študijného smeru rozhodlo, že väčšina jeho spolužiakov sa vybrala do Prahy študovať medicínu. Aj on sa teda zapísal na lekársku fakultu. Popri štúdiu ho očarilo tiež divadlo. Roku 1933 začal chodiť na skúšky k E. F. Burianovi do jeho legendárneho divadla D 34, ale kvôli množstvu povinností neskôr upustil od tejto aktívnej záľuby.

Na utváranie štýlu vedeckej práce bol pre neho dôležitý príklad jeho učiteľov. Spolupráca s asistentom Šilinkom mu priniesla povzbudivé výsledky. Jeho ďalšími učiteľmi, na ktorých vždy rád spomínal, boli prof. Pelnář, prof. Charvát, prof. Hynek, prof. Hořejší.

Ako štipendista počas študijného pobytu v USA pôsobil v Ústave pre lekársku chémiu Washington University v Saint Louis u profesora Coriho, nositeľa Nobelovej ceny. Orientoval sa na enzymológiu. Pobyt na Coriho ústave ho presvedčil o význame základného výskumu, ako aj o nutnosti, aby základný výskum mal dostatočný predstih pred praxou.

Po návrate na Slovensko nielenže docenil význam biochémie ako jednej z metód objektivizácie medicíny, ale usiloval sa vytvoriť pre jej rozvoj primerané inštitucionálne zázemie. Založil postupne 7 vedeckých ústavov.

Vo vedeckovýskumnej práci skúmal dynamiku biochemických zmien v orgánoch pri zaťažení organizmu chemickými látkami a vplyv liekov na metabolické procesy. Významné sú jeho štúdie o biochemickom účinku salicylanov v organizme. V klinickej praxi sa zaoberal vnútornými chorobami so zameraním na metabolické procesy a na ich ovplyvňovanie liekmi. Sledoval predovšetkým dynamiku biochemických procesov pri chorobách pečene.

Uvedomoval si, že poznatky lekárskej a klinickej biochémie treba sprostredkovať nielen budúcim

lekárom, ale aj lekárom, ktorí sú už v praxi. Preto predložil roku 1953 Ministerstvu zdravotníctva v Prahe návrh na vytvorenie podmienok pre založenie nového odboru – klinickej biochémie. Neskôr sa pričínil o vytvorenie a vybudovanie Výskumného laboratória farmakobiochémie. V rámci rezortu školstva sa tak vytvorila výkonná metodická báza, ktorá mohla slúžiť nielen pre výskumnú prácu jeho kolektívu, ale aj pre výchovu lekárov v rámci postgraduálnej výchovy z klinickej biochémie.

Koncom 60. rokov oboznámil slovenskú verejnosť vedľajšími a nežiaducimi účinkami liečiv. Slovenskí lekári tak boli jedni z prvých vo svete, ktorí sa s nimi oboznámili a poznatky vedeli zohľadňovať pri liečbe pacientov. Bádaniu racionálnej a účelnej liekovej terapie a šíreniu poznatkov venoval všetku energiu do posledných rokov svojej odbornej práce.

Ani na chvíľu neochabol v úsilí sprostredkovať svojim žiakom a neskorším kolegom najnovšie poznatky o efektívnej liekovej terapii, vedľajších účinkoch liečiv, problémoch lekárskej etiky a etických zásadách, ktoré sa musia uplatňovať pri klinických skúškach liečiv, systéme vedeckej práce a pod. Najradšej prednášal riaditeľom, resp. učiteľom stredných zdravotných škôl o zdravotníckom a klinickom výskume pre ohromný záujem, ktorý majú o túto problematiku. Ako po mnohé roky na fakulte, aj na inštitúte prednášal zásadne spamäti a pomáhal si len krátkymi poznámkami. Prednášal aj na sympóziách, kongresoch, seminároch a rôznych vedeckých podujatiach v zahraničí.

Významnou zložkou jeho pedagogickej práce bola výchova vedeckých ašpirantov. Bol školiteľom takmer troch desiatok kandidátov vied, z ktorých mnohí sa stali vedúcimi predstaviteľmi slovenskej medicíny. Ako predseda pôsobil v Komisii pre obhajoby doktorských dizertačných prác v odbore vnútorných chorôb a tiež v Komisii pre obhajoby kandidátskych dizertačných prác v odbore lekárskej chémie. Svoje poznatky a skúsenosti uplatnil aj ako člen a predseda vedeckej rady ministerstva zdravotníctva a člen Komisie SNR pre zdravotníctvo.

Je autorom viacerých učebných textov, ktoré sa bežne používali aj na českých lekárskech fakultách. Vyšli opakovane a slúžili ako študijný materiál nielen pre medikov, ale aj pre lekárov a farmaceutov. Problematike klinickej farmakológie venoval celý rad odborných publikácií. Okrem vysokoškolských učebníc napísal vyše 60 vedecko-odborných publikácií, viac ako 220 vedeckých štúdií a odborných prác v domácich a zahraničných časopisoch.

Jeho záujem o etické problémy medicíny sa formoval počas dlhoročnej práce v Rade medzinárodných organizácií lekárskeho vied – CIOMS. Varoval pred tým, aby sa veda nerobila „za každú cenu“. Bol toho názoru, že vedec – výskumník by mal pracovať s výsledkami vlastnej laboratórnej činnosti. Vedec by nemal riešiť dilemu, či robiť vedu, alebo politiku, ale mal by sa usilovať robiť politiku cez svoju vedu.

Spolu s manželkou – očnou lekárkou - sa intenzívne zaujímal o umeleckú tvorbu, dejiny umenia a hudbu. Preštudoval niekoľko kníh o maliarstve, no najviac ho zaujímali všeobecné dejiny.

## **Pôsobenie**

**1939 – 1940** lekár na bývalej Pelnárovej II. internej klinike Lekárskej fakulty Karlovej univerzity v Prahe u prof. Vančuru

**1940 – 1941** vojak základnej služby na internom oddelení vojenskej nemocnice v Prešove

**1942 – 1946** Lekárska fakulta UK v Bratislave, spočiatku na II. Internej klinike u profesora Sumbala

**1946 – 1947** študijný pobyt na I. internej klinike prof. Hynka, Praha

**1947 – 1948** prostredníctvom Rockefellerovej nadácie absolvoval študijný pobyt v USA u prof. Sheehana, kde pôsobil v Ústave pre lekársku chémiu Washington University v Saint Louis u laureátov Nobelovej ceny manželov Carla a Grety Coriovcov; po návrate založil Ústav pre všeobecnú a klinickú biochémiu Lekárskej fakulty UK

**1948** prednášal všeobecnú a klinickú biochémiu na Katedre chémie na Lekárskej fakulte UK

**1949 – 1951** pracovník Ústavu pre všeobecnú a klinickú biochémiu Lekárskej fakulty UK; ústav začal pod jeho vedením v školskom roku 1951/52 svoju pedagogickú a vedeckú činnosť. Svojho času bol jediným ústavom tohto zamerania na lekárske fakultách.

**1951 – 1952** prodekan LFUK

**1951 – 1957** prednosta Ústavu pre všeobecnú a klinickú biochémiu Lekárskej fakulty UK

**1952 – 1956** prorektor UK

**1955** vedúci Katedry klinickej biochémie; výučbovou bázou sa stal jeho Ústav pre všeobecnú a klinickú biochémiu Lekárskej fakulty UK

**1956 – 1957** dekan Lekárskej fakulty UK

**1957 – 1958** vedúci Katedry klinických vyšetrovacích metód Ústavu pre doškoloňovanie lekárov v Prahe

**1957 – 1985** zakladateľ a vedúci III. Internej kliniky Lekárskej fakulty UK Farmako-biochemického

výskumného laboratória pri III. Internej klinike LFUK

**1958 – 1980** vedúci katedry klinickej biochémie pri Inštitúte pre ďalšie vzdelávanie lekárov a farmaceutov v Bratislave; vedúci Katedry internistických disciplín LFUK

**1960 – 1964** člen Komisie SNR pre zdravotníctvo

**1965** člen korešpondent SAV

**1966 – 1975** predseda Vedeckého kolégia pre fyziológiu a lekárske vedy SAV

**1971** vedúci Výskumného laboratória pre experimentálnu terapiu

**1973** člen korešpondent ČSAV

**1975 – 1982** podpredseda Vedeckého kolégia biologicko-lekárskeho SAV

**1975 – 1987** podpredseda Vedeckého kolégia lekárskeho ČSAV

**1977** akademik SAV

**1977 – 1982** člen Predsedníctva SAV

**1979** predseda Slovenskej a Českej spoločnosti pre klinickú biochémiu

**1983** založil Oddelenie pre klinickú farmakológiu pri združenom pracovisku Výskumného ústavu lekárskej bioniky a Ústavu národného zdravia mesta Bratislavy na Kramároch

**1984 – 1988** vedúci Kliniky farmakoterapie a Subkatedry klinickej farmakológie ILF, ktorá sa vytvorila v rámci Inštitútu pre ďalšie vzdelávanie lekárov a farmaceutov; prechod do Výskumného ústavu lekárskej bioniky; vytvorenie kabinetu – neskôr oddelenia klinickej farmakológie

**do 1995** zastával post nehonorenovaného externého konzultanta pre klinickú farmakológiu

### Činnosť vo vedeckých spoločnostiach (výber)

**1953 – 1956** zakladajúci člen Čs. spoločnosti pre šírenie politických a vedeckých poznatkov a predseda lekárskej sekcie tejto spoločnosti na Slovensku

**1959 – 1969** predseda Slovenského výboru Čs. lekárskej spoločnosti J. Ev. Purkyňu

**1969 – 1987** predseda Slovenskej lekárskej spoločnosti; predseda Čs. lekárskej spoločnosti J. Ev. Purkyňu

**1969** člen výboru International Association for Study of the Liver; predseda novozaloženej národnej spoločnosti slovenských lekárov, ktorá sa stala fórom pre neinštitucionalizované ďalšie vzdelávanie lekárov a farmaceutov

**1969 – 1977** predseda Slovenskej hepatologickej spoločnosti Čs. spoločnosti J. Ev. Purkyňu

**1969 – 1986** člen výkonného výboru Council for International Organizations of Medical Sciences c/o WHO (CIOMS – Rada medzinárodných organizácií pre lekárske vedy), kde zastupoval slovenských a českých lekárov

### Členstvo vo vedeckých spoločnostiach

**1985** diplom čestného člena Všeruskej vedeckej spoločnosti gastroenterológov

**1986** čestný člen Maďarskej spoločnosti pre laboratórnu diagnostiku

**1991** člen Nemeckej spoločnosti pre klinickú chémiu a i.

### Zásluhy

- Založil stavovskú organizáciu lekárov – Slovenskú lekársku spoločnosť.
- V roku 1954 ako vedúci Ústavu pre všeobecnú a klinickú biochémiu LF UK na národnej i celoštátnej úrovni sa podieľal na založení Ústavu pre doškoloňovanie lekárov a farmaceutov (neskôr Inštitút pre ďalšie vzdelávanie lekárov a farmaceutov).
- V roku 1970 založil pri svojej klinike Výskumné laboratórium experimentálnej terapie (v rámci rezortu Ministerstva zdravotníctva SSR). Nadviazalo na experimentálnu prácu, ktorú niderlandovci začali ešte v Ústave pre všeobecnú a klinickú biochémiu LFUK: študovali problematiku účinku chemických látok a farmák na biochemické procesy v organizme. Súčasne začali skúmať vedecké kritériá pre sledovanie klinického účinku liečiv.
- V roku 1982 podnietil vznik Katedry klinickej farmakológie na Inštitúte pre ďalšie vzdelávanie lekárov.
- V roku 1983 sa podieľal na vytvorení oddelenia pre klinickú farmakológiu pri Výskumnom ústave lekárskej bioniky, ktoré sa v roku 1984 premenilo na oddelenie klinickej farmakológie pri Centre klinickej farmakológie Výskumného ústavu lekárskej bioniky.
- Vypracoval systém dohľadu nad etickou stránkou klinického skúšania liečiv, ktorý sa stal akousi nepísanou normou akceptovanou v Čechách a na Slovensku.
- V roku 1985 navrhol zaradiť do plánu rezortného výskumu úlohu, ktorá by viedla k vypracovaniu slovenského zoznamu esenciálnych liečiv. Jeho tím už o rok predložil zoznam 260 esenciálnych a 30 komplementárnych liekov, ktoré by mali kryť základnú účinnú medikamentóznou terapiu pri liečbe 90 – 95 % chorobných stavov. Do zoznamu zaradili bezpečné lieky so zaručeným terapeutickým účinkom.

### Ocenenia

**1965, 1969** vyznamenaný Za zásluhy o výstavbu

**1965** Zlatá medaila UK

**1975** Nositeľ Radu práce

**1977** medaila Fritza Gietzelta za zásluhy o rozvoj a upevnenie spolupráce medzi Čs. lekárskou spoločnosťou J. E. Purkyňu a medicínsko-lekáorskými spoločnosťami NDR

**1997** Rad Ľudovíta Štúra I. triedy – štátne vyznamenanie

Medaila Univerzity Palackého v Olomouci

Zlatá plaketa Slovenskej lekárskej spoločnosti

Zlatá medaila ČSAV

Zlatá medaila SAV

Strieborná medaila Univerzity v Gente

Čestná plaketa Francúzskej akadémie vied

Brugschova medaila (NDR)

a ďalšie domáce a zahraničné vyznamenania rozličných medzinárodných vedeckých spoločností

## Pocty

Slovenská lekárska spoločnosť pomenovala svoju najvyššiu poctu a cenu Čestnou cenou akademika T. R. Niederlanda.

Akademický sochár Alexander Trizuljak mu ešte počas života urobil bustu. Neskôr ju venoval Slovenskej lekárskej spoločnosti, na ktorej čele stál ako jej prvý predseda.

## Hlavný prínos profesora Niederlanda z pohľadu jeho niektorých žiakov a kolegov

**Prof. MUDr. Rastislav Dzúrik, DrSc.:** „... nepochybne účasť pri budovaní slovenskej medicíny – školstva aj zdravotníctva. Predstavoval aj kľúčovú osobu pri prepájaní kontaktov medzi Karlovou univerzitou a Komenského univerzitou...“

**Prof. Ing. Peter Kovács, DrSc.:** „... „v biochemizácii“ internistických disciplín. Možno ho charakterizovať ako prínos k premene medicíny z „ars“ na „scientia“... Dôležitým prvkom, ktorým obohatil vývoj slovenských lekáorských vied, bolo jeho hodnotenie významu a potreby spolupráce lekárov a nelekárov (chemikov, farmaceutov, biológov atď.), ktorá je dnes nevyhnutnosťou vo vedeckovýskumnej práci v biochémií, patobiochémií a ďalších hraničných disciplínach...“

**Prof. MUDr., Dr. h. c. Emil Matejíček, DrSc.:** „... predovšetkým v zásluže o presadenie výučby lekárskej biochémie ako samostatného vedného odboru, ktorý bol predtým partikulárne zastúpený v lekárskej chémii organickou a anorganickou chémiou...“

**Prof. MUDr. Karol Virsík, DrSc.:** „... vo vzťahu k lekárskej vede a praxi to bolo skĺbenie klinickej a experimentálnej medicíny, čo bolo aj charakteristickou črtou celej „Niederlandovej školy“...“

## tvorba

### Monografie

**1962** Biochemická syndromológia v klinickej hepatológii (spoluautor)

**1963** Účinok salicylanov v organizme

**1963** Metabolizmus salicylanov

**1968** Pokroky v lekárskej biochemii (spoluautor)

### Vysokoškolské učebnice

**1950** Archy zo všeobecnej biochémie

**1950** Praktikum z biochémie pre medikov a farmaceutov

**1952** Základy biochémie bielkovín

**1953** Príručka pre biochemické laboratórium (spolu s kolektívom svojich spolupracovníkov)

**1954** Základy všeobecnej biochémie

**1955** Základy klinickej biochémie (II. vydanie)

**1956** Základy klinickej biochémie (III. vydanie)

**1963** Úvod do klinickej biochémie a i.

## zdroj

prof. Ing. Peter Kovács, DrSc. – žiak akademika Niederlanda; Encyklopédia Slovenska, IV. zväzok, Veda, vydavateľstvo SAV, 1980; Szelepcsényi, Ján: Nedýchajte, prosím! Rozhovory s akademikom Niederlandom. Tankred, Bratislava 2000.; spracovala Viola Tóthová

(c) Osobnosti.sk - všetky práva vyhradené. Reprodukovanie akýchkoľvek častí uvedených v tomto životopise na iné ako nekomerčné účely je možné len po predchádzajúcom súhlase realizátora projektu Osobnosti.sk.